

K NĚKTERÝM OTÁZKÁM ROZHODČÍHO ŘÍZENÍ

1. ÚVODEM

Problematicke rozhodčího řízení je po nabytí účinnosti zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů (dále jen ZRŘ), věnována značná pozornost nejen právními teoretiky, ale i osobami, které snad vidí ve funkci rozhodce snadný zdroj „lehce nabytých“ příjmů. Tento zájem byl způsoben tím, že předchozí platná právní úprava, obsažená v zákoně č. 98/1963 Sb., o rozhodčím řízení v mezinárodním obchodním styku a o výkonu rozhodčích nálezů (zrušeného ZRŘ), umožňovala tento způsob řešení majetkových sporů pouze ve vztazích v mezinárodním obchodním styku. V této oblasti probíhá rozhodčí řízení nejčastěji před stálými rozhodčími institucemi, kde funkci rozhodce mohou vykonávat pouze osoby s určitými předpoklady.

V době nedávno minulé bylo v tuzemsku vydáno několik publikací, které se věnují problematice rozhodčího řízení jak „čistě vnitrostátního“, tak i ve vztazích mezi subjekty z různých států (nazývaného „mezinárodní obchodní arbitráž“). Jde o publikace, vypracované A. Forejtem – Řešení sporů v rozhodčím řízení¹⁾, kolektivem autorů pod vedením J. Mothejzíkove a V. Steinera – Zákon o rozhodčím řízení (komentář)²⁾, K. Růžičkou – Mezinárodní obchodní arbitráž³⁾ a Z. Kučerou – Rozhodování sporů z mezinárodního obchodního styku⁴⁾. Rovněž tak byla publikována řada více či méně zdařilých článků o rozhodčím řízení v odborném či v denním tisku.

Bohužel je třeba konstatovat, že o rozhodčím řízení jako o možném způsobu řešení sporů tuzemští podnikatelé, kteří by mohli tento způsob vzhledem k přetíženosti a pomalosti českého obchodního soudnictví využívat

¹⁾ Forejt, A.: Řešení sporů v rozhodčím řízení. Prospektrum Praha 1995.

²⁾ Mothejzíkova, J., Steiner, V. a kol.: Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů s přílohami. Komentář. C. H. Beck Praha 1996.

³⁾ Růžicka, K.: Mezinárodní obchodní arbitráž. Prospektrum Praha 1997.

⁴⁾ Kučera, Z., Pauknerová, M., Růžicka, K., Zunt, V.: Úvod do studia českého práva mezinárodního obchodu. Západočeská univerzita Plzeň 1997, s. 210 a násl.

a jimž by mohlo urychlit vyřízení jejich sporu, mají téměř mizivé poznatky nebo představy, které jsou značně zkrácené. Stejně je možno říci o některých tuzemských advokátech. Navíc, někteří advokáti se z mnoha důvodů rozhodčímu řízení brání. Vzhledem k tomu, že rozhodčí řízení je jednoinstanční, není možné nekvalifikované vedení sporu zhojit podáním odvolání v případě vydání nepříznivého rozhodčího nálezu a v dalším řízení dosáhnout rozhodnutí příznivého. Na rozhodčím řízení se prý nedá vydělat tolik jako na řízení soudním.

Skutečnost, že rozhodčí řízení je možno využít i ve vztazích mezi českými subjekty, a to nejen mezi subjekty podnikatelskými, a že od přijetí ZRR uběhla poměrně krátká doba, přináší sebou řadu teoretických i praktických problémů, které čekají na vyřešení. Tento příspěvek si klade za cíl odpovědět pouze na vybraný okruh otázek, které v praxi činí (nebo mohou činit) problémy.

2. VÝHODY A NEVÝHODY ROZHODČÍHO ŘÍZENÍ

Rozhodčí řízení není žádným novým právním institutem, resp. způsobem rozhodování určitých druhů sporů jinak než státními soudy, popř. jinými státními orgány k tomu oprávněnými. Na území našeho státu existoval určitý druh rozhodčího řízení již za vlády Karla IV⁵⁾.

Okruh věcí, ve kterých právo rozhodovat je místo státnímu soudu dáno rozhodcům, stanoví vždy vnitrostátní právní předpisy příslušného státu nebo mezinárodní smlouva. V této souvislosti můžeme porovnat dva právní předpisy: zákon český (ZRR) a zákon slovenský (dále jen „ZRK“)⁶⁾.

Podle § 1 odst. 1 ZRR mohou strany uzavřít rozhodčí smlouvu ohledně majetkových sporů s výjimkou sporů vzniklých v souvislosti s výkonem rozhodnutí a sporů vyvolaných prováděním konkurzu nebo vyrovnání, přičemž musí být splněny dvě podmínky: musí jít o spor, kde by jinak byla dána pravomoc soudů a strany by mohly o předmětu sporu uzavřít smír.

ZRK však možnost řešení majetkových sporů v rozhodčím řízení omezuje již tím, že v ustanovení § 2 odst. 1 umožňuje uzavření rozhodčí smlouvy pouze podnikateli a jinými účastníky obchodních vztahů. Podle odst. 3 téhož paragrafu není možno v rozhodčím řízení rozhodovat spory o vzniku, změně a zániku práv k nemovitostem, statusové spory, spory, které souvisejí s nuceným výkonem rozhodnutí, a spory, které vzniknou v průběhu konkurzního nebo vyrovnávacího řízení⁷⁾.

⁵⁾ Podrobněji viz Hlavsa, P.: Poznámky k rozhodčímu řízení (I. část). Právo a podnikání č. 5/1995, str. 14.

⁶⁾ Zákon č. 218/1996 Z.z., o rozhodcovskom konaní.

⁷⁾ Podrobněji k tomuto zákonu viz: Mazák, J.: Rozhodcovské konanie v Slovenskej republike. Právni praxe v podnikání č. 7-8/1997, str. 58 a násl.

Slovenská úprava, jež omezuje možnosti konat rozhodčí řízení v některých sporech, však není ojedinělá. Podobná omezení je možné najít v právních předpisech upravujících rozhodčí řízení např. v Bulharsku, Mongolsku, Rusku, Austrálii atd. Podle ustanovení čl. 1 tchajwanského zákona o obchodní arbitráži⁸⁾ může být v rozhodčím řízení projednán pouze spor vzniklý z „obchodní transakce“.

V odborné literatuře se uvádí, že ve srovnání s řízením před státními soudy má rozhodčí řízení řadu nezanedbatelných výhod⁹⁾.

- a) Vzhledem k tomu, že rozhodci ani stále rozhodčí soudy nepůsobí jako orgány státu, nýbrž vždy jako soukromé osoby, popříp. nestátní instituce, nehledí se na rozhodčí řízení a úkony při něm prováděné jako na projevy státní svrchovanosti. Proto lze písemnosti související s rozhodčím řízením doručovat adresátům do ciziny přímo poštou a ne jako písemnosti soudů a jiných justičních orgánů způsobem stanoveným v příslušné smlouvě o právní pomoci.
- b) Rozhodčí řízení je méně formální, strany jsou oprávněny stanovit rozhodcům, jak mají v řízení postupovat, v jakém jazyce řízení vést apod. V řízení před rozhodčími soudy se v zásadě postupuje podle procesních pravidel příslušného rozhodčího soudu, nejčastěji označených jako jeho „Řád“.
- c) Rozhodčí řízení je jednoinstanční a proti vynesnému rozhodčímu nálezu, jímž zpravidla rozhodčí řízení končí, neexistuje opravný prostředek (např. odvolání). Sporné strany však mají možnost se dohodnout, že rozhodčí nález je možno přezkoumat. Této možnosti je však v praxi využíváno zcela výjimečně, neboť by to rozhodčí řízení prodlužovalo.
- d) Sporné strany mají možnost volby rozhodců. Proto si za rozhodce mohou zvolit osoby, které jsou zvláště odborně způsobilé pro posouzení složitých otázek z oblasti, v níž spor vznikl (stavebního práva, mezinárodního obchodního styku, bankovních operací apod.).
- e) Rozhodčí řízení je vzhledem k jeho jednoinstančnosti podstatně rychlejší a tím i levnější. Rychlost rozhodčího řízení je však závislá i na přístupu obou stran. Je nepochybné, že při nejmenování rozhodce jednou ze stran, nepřebírání písemností apod. se projednání a rozhodnutí sporu může prodlužovat.
- f) Rozhodčí řízení má zvláštní význam zejména pro mezinárodní obchodní styk. V mezinárodním měřítku je již dávno vyřešen problém vykonatelnosti rozhodčího nálezu v zahraničí. V případech řízení soudního mohou totiž nastat značné problémy s výkonem soudního rozhodnutí v zahraničí, především v případě, když není uzavřena smlouva o právní pomoci.

Zcela výjimečně se v odborné literatuře můžeme setkat s tím, že se hořilo také o tom, že rozhodčí řízení má kromě již uvedených výhod také

⁸⁾ Srov. např. Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé. Doplněk Brno 1994, str. 394 a násl., Zlámalová, L.: Rozhodci řeší spory mnohem rychleji než soudci. MF Dnes z 22. 5. 1997.

⁹⁾ The Commercial Arbitration Act of the Republic China from 20. 1. 1961 (as amended on 11. 6. 1982 and 26. 12. 1986).

nějaké nevýhody¹⁰⁾. Je třeba si totiž uvědomit, že rychlé ukončení rozhodčího řízení a vydání rozhodčího nálezu nemusí vždy znamenat rychlé uspokojení oprávněných nároků strany, která v rozhodčím řízení měla úspěch. V případě, že by povinná strana dobrovolně rozhodčí nález nesplnila, nezbyvá oprávněné straně, pakliže se bude chtít domoci svého práva, nic jiného než přistoupit k výkonu rozhodčího nálezu.

A k výkonu lze přistoupit efektivně pouze tehdy, jestliže strana povinná bude disponovat nějakým majetkem. V opačném případě by rozhodčí nález byl „pouhým cárem papíru“. Avšak vyhledání majetku strany povinné může představovat (stejně jako v případě výkonu soudního rozhodnutí) složitý proces, který může být i finančně náročný, zvláště půjde-li o majetek v zahraničí. Lze vůbec důvěryhodně zjistit, zda dlužník má či nemá nějaký majetek např. v Nigérii?

I přes uvedené výhody rozhodčího řízení lze jen doporučit, aby si věřitel zjistil, zda jeho dlužník disponuje nějakým majetkem, na který by bylo možno podat návrh na výkon rozhodčího nálezu, popř. aby podal návrh na předběžné opatření ohledně tohoto majetku a teprve poté se pustil do rozhodčího řízení.

Dále je třeba vzít v úvahu, že ne všechny spory mezi podnikatelskými subjekty je možno projednat a rozhodnout v rozhodčím řízení. V praxi se často ve společenských smlouvách, jimiž jsou zakládány české obchodní společnosti (nejčastěji společnosti s ručením omezeným) s účastí zahraničních osob (popř. jsou zakládány výlučně zahraničními osobami), z různých důvodů objevují rozhodčí doložky ve prospěch zahraničního rozhodčího soudu. V takovémto případě se přípustnost rozhodčího řízení bude posuzovat podle ustanovení ZRR a základním předpokladem bude podmínka, že musí jít o majetkový spor, ohledně kterého strany mohou uzavřít smír. Proto v rozhodčím řízení stěží bude možno vydat rozhodnutí o vyloučení společníka nebo o prohlášení usnesení valné hromady za neplatné. Jiná je otázka, zda o sporu mezi českými podnikatelskými subjekty může probíhat rozhodčí řízení v zahraničí či může rozhodovat zahraniční rozhodčí soud. Ohledně této otázky jsem dospěl k závěru, že platná česká právní úprava takovému rozhodčímu řízení nebrání¹¹⁾.

3. ROZHODČÍ ŘÍZENÍ AD HOC A ROZHODČÍ ŘÍZENÍ INSTITUCIONÁLNÍ

Rozhodčí řízení můžeme rozlišovat z různých hledisek. V zásadě existují dvě základní dělení: na rozhodčí řízení fakultativní a obligatorní a na rozhodčí řízení ad hoc a institucionální.

¹⁰⁾ Výjimka viz: Růžička, K.: Mezinárodní obchodní arbitráž. Prospektrum Praha 1997, str. 18.

¹¹⁾ Podrobněji viz Růžička, K.: Rozhodování „vnitrostátních sporů“ v rozhodčím řízení v zahraničí. Právní rádce 10/1997, str. 3 a násl.

O rozhodčím řízení fakultativním se hovoří tehdy, je-li k jeho zahájení potřebné uzavřít rozhodčí smlouvu, která může mít různou podobu. Bez platné rozhodčí smlouvy není pak možno rozhodčí řízení konat. Při obligatorním rozhodčím řízení není nutno žádnou rozhodčí smlouvu uzavírat, neboť na základě ustanovení vnitrostátního právního předpisu nebo mezinárodní smlouvy je stanovena povinnost projednávat určitý druh sporů v rozhodčím řízení. Jako příklad obligatorního rozhodčího řízení je možno uvést projednávání sporů mezi organizacemi z členských států bývalé RVHP na základě ustanovení Úmluvy o řešení občanskoprávních sporů vznikajících ze vztahů hospodářské a vědeckotechnické spolupráce v rozhodčím řízení z roku 1972.¹²⁾

O rozhodčí řízení ad hoc jde tehdy, jestliže se strany dohodnou v rozhodčí smlouvě, že jejich spor bude projednán jedním nebo několika rozhodci, které si strany samy zvolí nebo je určí oprávněná osoba (orgán). Strany tak nejsou při svém výběru rozhodců omezeny žádným seznamem osob, mohou jmenovat kohokoliv. Strany dále mohou stanovit rozhodcům, jak mají v řízení postupovat, v jakém jazyce mají řízení vést a vydat rozhodčí nález, jaké odměny rozhodcům náleží. Při výběru rozhodců jsou všechny strany vázány právními předpisy toho státu, na jehož území se má rozhodčí řízení konat¹³⁾.

Po vstupu ZRR v účinnost a tím se vznikem možnosti rozhodovat majetkové spory mezi českými podnikatelskými subjekty v rozhodčím řízení se v tuzemsku objevila řada rádoby odborníků pro rozhodčí řízení, kteří v rozhodčím řízení tušili možnosti značných příjmů, aniž by chtěli nést odpovědnost za výsledek své práce – rozhodčí nález. Nabízeli se jako rozhodci v tisku¹⁴⁾, rozesílali podnikatelům různé informační materiály, zakládali a dodnes zakládají různá sdružení¹⁵⁾.

Tito rádoby rozhodci se podnikatelům podbízejí zejména nízkými odměnami za své služby „rozhodce“, např. žádají odměnu ve výši 3 % z hodnoty předmětu sporu nebo zaplacení jedné položky podle advokátního tarifu za rozhodnutí sporu. Na první pohled se pro podnikatele neznalého práva jeví takováto nabídka jako velice lákavá, vezme-li v úvahu, že soudní poplatek činí 4 %, a když je také slibováno, že rozhodčí nález bude vydán do tří měsíců ode dne zaplacení poplatku (odměny). Ovšem, tento podnikatel si neuvědomuje jednu velice důležitou skutečnost, a to, že rozhodčí řízení je jednoinstanční, že v případě rozhodčího nálezu, který by byl vydán nekvalifikovaným rozhodcem a který by zněl v jeho neprospěch, by nemohl vůči takovému rozhodčímu nálezu podat žádné odvolání. Špatné rozhodnutí rozhodce není ani důvodem pro zrušení rozhodčího nálezu státním

¹²⁾ Vyhl. č. 115/1974 Sb. Platnost Úmluvy pro Českou republiku skončila 26. 1. 1996.

¹³⁾ Podrobněji o výběru rozhodců v dalším textu.

¹⁴⁾ Např. Čvančára, P.: Šance na zrychlení. Českomoravský Profit č. 17/1996.

¹⁵⁾ Nakonec mohou zaplakat podnikatelé. Hospodářské noviny ze dne 28. 5. 1997, str. 11.

Základní podmínkou platnosti každé rozhodčí smlouvy v jakékoliv podobě je její písemná forma.

Avšak ZRR v § 3 odst. 2 umožňuje uzavření rozhodčí smlouvy i tak, že je písemný návrh hlavní smlouvy s rozhodčí doložkou přijat druhou stranou způsobem, z něhož je patrný její souhlas s obsahem rozhodčí smlouvy. Dále také u některých rozhodčích soudů je možné, aby spor byl projednán a rozhodnut, aniž by byla předem uzavřena platná rozhodčí smlouva. Např. podle § 1 odst. 2 písm. c) Řádu Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky (dále jen „Rozhodčí soud při HK ČR a AK ČR“) „Rozhodčí soud rozhoduje spory, jestliže jeho pravomoc pro daný spor vyplývá z písemných projevů stran v zahájeném rozhodčím řízení, ze kterých je patrná nepochybná vůle podřídit se pravomoci Rozhodčího soudu“. V případě, že rozhodčí smlouva ve prospěch tohoto Rozhodčího soudu vůbec nexistuje a věřitel podá žalobu, nemusí dlužník vůbec reagovat. Ale reaguje-li tím způsobem, že podá žalobní odpověď, vysloví-li souhlas s pravomocí Rozhodčího soudu nebo jmenuje rozhodce, bude podmínka pravomoci Rozhodčího soudu, stanovená v uvedeném ustanovení, splněna.

Podobný postup je upraven také v § 1 písm. b) Řádu Rozhodčího soudu Polské obchodní komory, kdy v případě neexistence písemné rozhodčí smlouvy a podání žaloby stranou žalující se po zaplacení registračního poplatku v částce 250 USD dotáže tajemník Rozhodčího soudu strany žalované, zda souhlasí s pravomocí Rozhodčího soudu. Vysloví-li strana žalovaná souhlas, rozhodčí řízení se může konat¹⁸⁾. V zásadě také Řád Mezinárodního rozhodčího soudu Mezinárodní obchodní komory v Paříži připouští rozhodčí řízení bez uzavření platné rozhodčí smlouvy¹⁹⁾.

Stálé rozhodčí soudy do svých Řádů zařazují vzorové (doporučené) rozhodčí doložky, které doporučují stranám zakotvit do ustanovení smluv, které uzavírají. Jako příklad je možno uvést „Doporučené znění rozhodčí doložky“ v Řádu Rozhodčího soudu při HK ČR a AK ČR: „Všechny spory vznikající z této smlouvy a v souvislosti s ní, které se nepodaří odstranit jednáním mezi stranami, budou rozhodovány s konečnou platností u Rozhodčího soudu při HK ČR a AK ČR podle Řádu jedním nebo více rozhodčí“.

S rozhodčím řízením ad hoc souvisí i otázka odměny (honoráře) rozhodce (rozhodců). Odměny rozhodcům se většinou platí předem, jinak rozhodci spor nezačnou projednávat, natož aby vydali rozhodčí nález. Vezmeme-li v úvahu, že funkce rozhodce je funkcí dobrovolnou, ale ne bezplatnou, mohou strany, které budou chtít na odměnách rozhodcům ušetřit, těžko hledat kvalifikovaného rozhodce pro vyřešení svého sporu.

¹⁸⁾ Rules of the Court of Arbitration at the Polish Chamber of Commerce.

¹⁹⁾ Srov. čl. 7 ICC Rules of Conciliation and Arbitration.

U institucionálního rozhodčího řízení se strany nemusí s rozhodci o žádné jejich odměně dohadovat. Zaplatí poplatek za rozhodčí řízení, jehož výše je předem stanovena v sazebníku poplatků příslušného rozhodčího soudu, a již je nemusí zajímat, jakou odměnu dostanou rozhodci po vydání rozhodčího nálezů. Zde se zpravidla odměna rozhodcům platí až po vydání rozhodčího nálezů. Čím dříve rozhodci rozhodčí nález vydají, tím dříve dostanou předem stanovenou odměnu.

Každý rozhodčí soud má svůj vlastní administrativní aparát, který zajišťuje bezporuchové provedení rozhodčího řízení, vyřizuje odeslání veškerých písemných dokumentů, místnost pro konání ústního jednání, vyhotovení zápisu z ústního jednání atd. V praxi to znamená, že rozhodci ani strany se o tyto záležitosti nemusí starat. V rozhodčím řízení ad hoc se o zasedací místnost, techniku a zapisovatelku musí postarat na své náklady strany nebo na náklad stran rozhodčího senátu.

V rozhodčím řízení ad hoc nemají strany prakticky žádný nástroj, který by mohly použít tehdy, jestliže rozhodci rozhodčí řízení neodůvodněně protahují a nemají se k tomu, aby spor rozhodli a vydali rozhodčí nález. V rozhodčím řízení institucionálním tomu tak není, neboť rozhodci velice dbají o svou pověst. Jakmile by totiž některý z rozhodců postupoval v rozporu s pravidly obsaženými v příslušném řádu, nebo by byly častější stížnosti na takového rozhodce, brzy by před rozhodčím soudem jako rozhodce nepůsobil.

Podle mého názoru jednou z důležitých výhod institucionálního rozhodčího řízení je skutečnost, že v případě úmrtí jmenovaného rozhodce nebo jeho nezpůsobilosti vykonávat funkci rozhodce, rozhodčí smlouva ve formě rozhodčí doložky zůstává i nadále v platnosti, a rozhodčí řízení může po jmenování nového rozhodce dále pokračovat a skončit vydáním rozhodčího nálezů. V rozhodčím řízení ad hoc může úmrtí rozhodce znamenat zánik rozhodčí smlouvy a pro strany mnohdy neřešitelnou situaci.

4. OSOBA ROZHODCE

Vzhledem ke skutečnosti, že strany si mohou samy vybrat rozhodce podle svého uvážení, záleží jen a jen na nich, zda si vyberou rozhodce kvalifikovaného, který pak kvalifikovaně jejich spor rozhodne či nikoliv. U státního soudu strany výběr soudce legálně ovlivnit nemohou.

Pro výkon funkce rozhodce v rozhodčím řízení ad hoc není stanovena žádná zvláštní kvalifikace včetně právnického vzdělání. „Předpokládá se totiž, že je-li stranám ponecháno na vůli, koho si za rozhodce zvolí, musí nést i důsledky svého rozhodnutí.“²⁰⁾ Podle § 4 odst. 1 ZRŘ rozhodcem může být občan České republiky, který je zletilý a způsobilý k právním úkonům.

²⁰⁾ Forejt, A., op. cit. v pozn. č. 1, str. 22.

Cizinec může být rozhodcem podle § 4 odst. 2 ZRŘ tehdy, je-li podle práva svého státu způsobilý k právním úkonům. Postačí však, je-li způsobilý k právním úkonům podle práva České republiky. Nelze než souhlasit s názorem, že „jakkoli tedy zákon prakticky nijak neomezuje strany při volbě konkrétního rozhodce, čímž přenechává riziko chybného výběru zcela na stranách samých, znamená jmenování konkrétního rozhodce stranou sporu především vysokou míru odpovědnosti této strany vůči sobě samé právě s přihlédnutím k možným důsledkům eventuálního chybného výběru rozhodce, který by koneckonců mohl poškodit právě tuto stranu.“²¹⁾

Rozhodčí pravidla UNCITRAL²²⁾ neobsahují žádné ustanovení o tom, jaké podmínky by měla splňovat osoba, kterou strany budou za rozhodce volit. Pouze v čl. 6 odst. 4 je stanoveno, že v případě, kdy rozhodce bude jmenovat tzv. orgán pro jmenování (což je v případě, kdy některá ze stran rozhodce nejmenuje nebo se stranami jmenování rozhodci nedohodnou na předsedovi senátu), má orgán pro jmenování vzít v úvahu okolnosti, které jsou s to zajistit, aby byl jmenován nezávislý a nestranný rozhodce, a přihlíží rovněž k vhodnosti jmenování rozhodce jiné státní příslušnosti, než mají strany.

V zásadě je možno konstatovat, že podmínka právnického vzdělání pro výkon rozhodce není v právních úpravách pro rozhodčí řízení ad hoc vyžadována. Výjimečně jsou vyžadovány i znalosti v oblasti práva. Takovouto výjimkou je např. již zmíněný tchajwanský zákon, který v čl. 5 vyžaduje znalosti v oblasti práva nebo jiné odborné znalosti obchodu.

Zvláštní úpravu v tomto směru obsahuje slovenský ZRK. Podle § 5 může být rozhodcem občan Slovenské republiky, který je zletilý, je způsobilý k právním úkonům a „požívá dobrou pověst“. Zvláštní ustanovení se však týká sporů, které vznikly z mezinárodního obchodu. Zde podle § 36 se rozhodčího řízení z mezinárodního obchodního styku mohou jako rozhodci zúčastnit i cizí státní příslušníci, kteří splňují podmínky podle § 5 odst. 1, jestliže si je sporné strany za rozhodce zvolily.

Zvláštnost slovenské úpravy spočívá jednak v tom, že spory „čistě vnitrostátní“ mohou jako rozhodci rozhodovat pouze slovenští státní příslušníci, a jednak v podmínce „požívání dobré pověsti“. Již zmíněný článek J. Mazáka o rozhodčím řízení v Slovenské republice, přestože je rozsáhlý, se o tom, kdo může vykonávat funkci rozhodce, vůbec nezmiňuje. Zůstává otázkou, jak by se asi u českého občana, který by měl vykonávat funkci rozhodce podle ZRK, zjišťovalo, zda požívá dobrou pověst. Dotazem u domovnice nebo na jeho pracovišti?

Především s ohledem na jednoinstančnost rozhodčího řízení patří otázka výběru osoby, která by měla vykonávat funkci rozhodce, a vlastně i počet

²¹⁾ Op. cit v pozn. č. 2, str. 30.

²²⁾ UNCITRAL Arbitration Rules. United Nations New York 1977. Český text viz: Růžička, K., op. cit. v pozn. č. 3, str. 130 a násl.

rozhodců, mezi otázky důležité, a také složité. V první řadě by měl rozhodovat rozhodce v dané oblasti jak teoreticky, tak i prakticky erudovaný, znalý právních předpisů. Nemusí být technicky vzdělaný, neboť k zodpovězení technických otázek si rozhodce i rozhodčí soud může stanovit znalce. Rozhodce musí být rozhodně nestranný a nepodjatý. Rozhodce nikdy nemůže vystupovat jako zástupce strany, přestože byl rozhodcem jmenován touto stranou. Z toho je zřejmé, že advokáti nemohou působit jako rozhodci ve sporech svých klientů. Přesto jsou mi takové případy známy.

Kde však takové vhodné osoby pro rozhodčí řízení ad hoc hledat. Bude to asi složitější, než najít dobrého advokáta. Na území České republiky se nepochybně najde mnoho osob, které již jako rozhodci působily v minulosti u Rozhodčího soudu při Československé obchodní a průmyslové komoře. Obecné doporučení, jak hledat rozhodce, lze stěží poskytnout. A jak pak hledat rozhodce v zahraničí (např. v Nigérii)?

U rozhodčího řízení institucionálního nejsou s výběrem rozhodce spojeny žádné zvláštní problémy. V dokumentech, které upravují organizaci a činnost stálých rozhodčích soudů, můžeme najít dva způsoby jmenování rozhodců: spor mohou rozhodovat jakékoliv osoby, které si strany zvolily, anebo to mohou být pouze osoby, které si strany mohou vybrat z listiny rozhodců, kterou příslušný rozhodčí soud vede.

Lze konstatovat, že na listinu rozhodců nebývá zapsán kdokoli, kdo by o zápis požádal, ale pouze osoba, která splňuje určité předpoklady (podmínky), např. má zkušenosti z oblasti práva atd. V zásadě není vyžadováno, aby tato osoba měla právnické vzdělání. Avšak existují výjimky, např. do listiny rozhodců Rozhodčího soudu Bulharské obchodní a průmyslové komory může být zapsána zletilá osoba, která nebyla souzena, má právnické vzdělání a má nezbytné znalosti v oblasti vnitrostátních a mezinárodních ekonomických vztahů a práva, které tyto vztahy upravuje²³⁾. U Obchodního rozhodčího střediska v Bahrajnu může rozhodovat rozhodce, který má právní praxi nebo je soudce a má bohaté zkušenosti z oblasti obchodu, průmyslu nebo financí²⁴⁾. Na listinu rozhodců Mezinárodního obchodního rozhodčího soudu při Rumunské obchodní a průmyslové komoře může být zapsána osoba, která má odborné znalosti a zkušenosti v oblasti obchodního práva a mezinárodních ekonomických vztahů²⁵⁾.

Na listinu rozhodců Rozhodčího soudu HK ČR a AK ČR může být podle čl. IV odst. 1 jeho Statutu zapsána osoba, která si svou činností osvojila způsobilost pro funkci rozhodce a jejíž vědomosti a zkušenosti včetně znalosti práva ve spojení s osobními vlastnostmi dávají záruku úspěšného vý-

²³⁾ Srov. čl. 6 odst. 3 Charter of Arbitration Court of Bulgarian Chamber of Commerce and Industry.

²⁴⁾ Srov. čl. 11 Statutu G.C.C. Commercial Arbitration Centre Bahrain.

²⁵⁾ Srov. čl. 3 Regulation on Organisation and Functioning of the Court of International Commercial Arbitration attached to the Chamber of Commerce and Industry of Romania.

konu funkce rozhodce. Státní občanství České republiky není pro zápis na listinu rozhodců podmínkou. O zapsání na listinu rozhodců a o vypuštění z listiny rozhodců rozhoduje předsednictvo.

Počet osob zapsaných na listinách rozhodců bývá různý²⁶⁾ a různé bývají i údaje, které jsou publikovány o jednotlivých rozhodcích. Nejčastěji je u rozhodců uváděno jejich vzdělání, zaměstnání a znalosti cizích jazyků. Avšak i ohledně publikovaných údajů existují výjimky, např. z listiny rozhodců Rozhodčího soudu Mongolské obchodní a průmyslové komory nelze zjistit, jaké jazyky rozhodci ovládají²⁷⁾. Asociace rozhodců Jihoafrické republiky pravidelně vydává obsáhlou publikaci²⁸⁾, ve které je ohledně každého rozhodce uvedeno mnoho údajů (např. datum a místo narození, národnost a státní příslušnost, absolvované školy a zaměstnání atd. Pro zajímavost, nejstarší zapsaný rozhodce Jan Domnisse se narodil v roce 1914²⁹⁾). Ještě starší je rozhodce Konstantin Popov (nar. v roce 1907), zapsaný na listinu rozhodců Rozhodčího soudu v Sofii³⁰⁾. Funkci jediného rozhodce může u Dánského rozhodčího soudu vykonávat osoba s právnickým vzděláním, avšak dánský rozhodčí soud může v případě nepatrné hodnoty předmětu sporu jmenovat osobu se zvláštním technickým vzděláním nebo zkušenostmi, jestliže to uzná za vhodné a strany neveznesou proti jejímu jmenování žádné námitky³¹⁾.

V institucionálním rozhodčím řízení rozhodčí soudy velice pečlivě dbají na to, aby rozhodci, kteří u nich rozhodují, se vždy chovali tak, aby stranám nezavdali žádný podnět k pochybnostem o své nestrannosti v projednávané věci. Některé rozhodčí soudy proto vydaly vlastní etický kodex rozhodců, podle kterého se rozhodci musí chovat, a to jak v průběhu rozhodčího řízení, tak i po jeho skončení³²⁾.

Rozhodci musí vystupovat vždy nestranně, nezávisle a nejsou vázáni žádnými příkazy. Řády většiny rozhodčích soudů vyžadují, aby osoby, které mají být jmenovány rozhodcem, písemně sdělily stranám nebo příslušnému rozhodčímu soudu všechny skutečnosti a okolnosti, které by mohly zavdat pochybnosti o jejich nepodjatosti v předmětném sporu³³⁾. Stejnou

²⁶⁾ Např. na Listině rozhodců Rozhodčího soudu Osloské obchodní komory je zapsáno 26 rozhodců – srov. *Liste over voldgiftsdommere FRA 1995 of the Arbitration Institute of the Oslo Chamber of commerce*, na listině rozhodců Mezinárodního obchodního rozhodčího soudu v Moskvě je zapsáno 109 rozhodců – srov. *List of Arbitrators of the International Commercial Arbitration Court at the Chamber of Commerce and Industry of the Russian Federation*.

²⁷⁾ Srov. *List of Arbitrators of the Arbitration Court of MCCI*.

²⁸⁾ *Association of Arbitrators (Southern Africa) Directory and Profiles of Fellow Members*, 1996.

²⁹⁾ Tamže, str. 46.

³⁰⁾ Srov. *list of Arbitrators for International Disputes Settled by the Arbitration Court at the Bulgarian Chamber of Commerce and Industry*, Sofia 1997, str. 9.

³¹⁾ Srov. § 5 odst. 2 *Rules of Procedure of the Danish Institute of Arbitration (Copenhagen Arbitration)*.

³²⁾ Srov. např. *Code of Ethics Arbitration and Mediation Institute of Ontario*.

³³⁾ Srov. např. čl. 2 odst. 7 *ICC Rules of Conciliation and Arbitration* nebo § 6 *Rules of the Arbitration Institute of Stockholm Chamber of Commerce*.

povinnost vlastně stanoví i § 8 ZRŘ, protože ten, kdo má být určen nebo jmenován rozhodcem, musí bez odkladu stranám nebo soudu oznámit všechny okolnosti, které by mohly vzbudit oprávněné pochybnosti o jeho nepodjatosti a pro něž by byl jako soudce vyloučen.

Skutečnost, že určitý rozhodčí soud vede listinu rozhodců, nebrání stranám, aby si za rozhodce vybraly osobu, která na listině rozhodců není. Tato osoba však musí splňovat stejné předpoklady jako osoba, která je zapsána na listině rozhodců. V některých případech je třeba, aby stranou zvoleného rozhodce potvrdil oprávněný orgán rozhodčího soudu (nejčastěji jeho předseda).

V případě, že česká osoba má v rozhodčí smlouvě ujednáno, že spor projedná rozhodčí soud, který vede listinu rozhodců, a hodlá podat u tohoto rozhodčího soudu žalobu, může požádat o zaslání listiny rozhodců, aby si rozhodce mohla vybrat.

Při výběru rozhodce je možné vycházet z mnoha hledisek. Jedním z nich může být státní příslušnost rozhodců (tzn. vybrat si za rozhodce u zahraničního soudu českého občana). V tomto směru je osoba s českým občanstvím na listině rozhodců vzácnou výjimkou³⁴). Rovněž tak najít v listině rozhodců zahraničního soudu rozhodce, u kterého by bylo uvedeno, že ovládá český jazyk, je téměř nemožné.

Proto asi bude nevhodnější vybírat rozhodce podle jeho specializace. Půjde-li o spor z mezinárodní přepravy, asi si nevyberu rozhodce, který je specializován na stavební právo. Dále je možno vybírat podle jména, zaměstnání, bydliště apod. Konkrétní doporučení, jak při výběru rozhodců postupovat, lze stěží formulovat.

Složitější výběr bude v případě, že na listině rozhodců nebude uvedena specializace³⁵), ale jen jazyk, což je případ Rozhodčího soudu Osloské obchodní komory³⁶). V takovémto případě lze stěží doporučit nějaké kritérium pro výběr rozhodce. Ale již skutečnost, že určitá osoba je zapsána na listině rozhodců, však dává záruku, že jde o osobu pro rozhodčí řízení kvalifikovanou, protože jinak by ji nikdo na žádnou listinu rozhodců nezapsal.

Skutečnost, že některá ze stran nejmenuje rozhodce nebo rozhodci se nedohodnou na předsedajícím rozhodci (předsedovi rozhodčího senátu), nemůže v žádném případě bránit v uskutečnění rozhodčího řízení. Rozhodce je pak jmenován určitým orgánem nebo určitou osobou podle toho, jak je tato otázka upravena v rozhodčí smlouvě, a není-li v ní upravena, pak bude jmenování provedeno podle právního předpisu, jímž se rozhodčí řízení bude řídit. Podle § 9 odst. 1 ZRŘ je rozhodce nebo předsedající rozhodce jmenován soudem, pokud se strany nedohodly jinak. Návrh může soudu podat kterákoliv strana nebo každý z již jmenovaných rozhodců.

³⁴) Sov. List of Arbitrators of the International Commercial Arbitration Court at the Chamber of Commerce and Industry of the Russian Federation. Moscow 1996, s. 6.

³⁵) Sov. Liste over voldgiftsdommere FRA 1995 The Arbitration Institute of the Oslo Chamber of Commerce.

³⁶) Sov. document cit. v pozn. 27.

S ohledem na ustanovení § 47 ZRŘ přichází v úvahu při rozhodčím řízení ohledně sporu z mezinárodního obchodu aplikace ustanovení Evropské úmluvy o mezinárodní arbitráži z roku 1961³⁷⁾. Podle jejího čl. IV odst. 2, jestliže jedna ze stran nejmenuje svého rozhodce, pokud není mezi stranami dohodnuto jinak, je jmenován na žádost druhé ze stran předsedou příslušné obchodní komory v zemi, v níž má strana, která je v prodlení v okamžiku podání žaloby, svůj obvyklý pobyt nebo svoje sídlo. Předseda nebo Zvláštní výbor, jehož složení a způsob činnosti je stanoven v Příloze k této Úmluvě, mohou po obdržení žádosti podle povahy případu jmenovat jediného rozhodce, předsedajícího rozhodce, vrchního rozhodce nebo třetího rozhodce. Žádost může být podána žalovanou stranou i rozhodci.

V případě, že by se strany dohodly na aplikaci Rozhodčích pravidel UNCITRAL, pak je proces jmenování rozhodce za stranu, která rozhodce nejmenovala, složitý tehdy, jestliže strany v rozhodčí smlouvě se nedohodly na tzv. orgánu pro jmenování. Strany totiž tento orgán mohou v rozhodčí smlouvě určit. Tímto orgánem může být určena jakákoli fyzická osoba, instituce, státní orgán. Tento orgán na žádost strany pak jmenuje rozhodce. Jestliže se strany na takovém orgánu nedohodnou, může se kterákoliv strana obrátit na generálního tajemníka Stálého rozhodčího soudu v Haagu³⁸⁾, aby určil orgán pro jmenování. Jakmile je tento orgán určen, může strana tento orgán požádat o jmenování rozhodce³⁹⁾. Jak je vidět, jde o postup zdoluhavý a také finančně nákladný. Je totiž nutno počítat s odměnou generálního tajemníka orgánu pro jmenování.

Na základě úpravy, kterou obsahuje ustanovení § 6 odst. 3 slovenského ZRK, může dojít k maření rozhodčího řízení tehdy, když rozhodčí smlouva neobsahuje dohodu o osobě (osobách) rozhodce a účastníci se o tom ani dodatečně nedohodnou, a když se rozhodce vzdá funkce a účastníci sporu se dodatečně nedohodnou o jeho náhradníkovi. Strany se nemohou obrátit na soud, aby jmenoval rozhodce, ale mohou se obrátit na soud, aby spor rozhodl. Toto ustanovení vyvolává řadu otázek i na Slovensku⁴⁰⁾. A to v souvislosti s ustanovením § 9 odst. 1 ZRK, podle kterého se rozhodčí řízení zahajuje dnem, kdy je žaloba doručena rozhodčímu soudu nebo zvolenému rozhodci, a ustanovením § 3 odst. 2 ZRK, podle kterého v případě, že spor je předmětem soudního řízení, mohou se jeho účastníci dohodnout, že se skončí v rozhodčím řízení. Takováto dohoda účastníků sporu má účinky zpětvzetí návrhu podle § 96 odst. 1 Občianského súdneho poriadku. Strany se nedohodnou na rozhodci a jsme opět na začátku, aniž by se vyřešení sporu hnulo vůbec z místa.

³⁷⁾ Vyhl. č. 176/1964 Sb.

³⁸⁾ The Permanent Court of Arbitration.

³⁹⁾ Srov. články 6 až 8 Rozhodčích pravidel UNCITRAL.

⁴⁰⁾ Srov. např. Mazák, J., op. cit., str. 62 a násl.

Podle mého názoru je tento problém jmenování rozhodců řešitelný v případě, že nepůjde o čistě vnitrostátní spor jen mezi slovenskými subjekty, ale o spor z mezinárodního obchodního styku (např. mezi slovenským a českým subjektem). Podle § 41 ZRK se jeho ustanovení použijí, jestliže mezinárodní smlouva, již je Slovenská republika vázána, nestanoví jinak. Česká i Slovenská republika jsou vázány výše zmíněnou Evropskou úmluvou o mezinárodní obchodní arbitráži, která stanoví způsob jmenování rozhodců, takže rozhodce by byl jmenován způsobem, který byl již výše popsán.

Teoretickou i praktickou otázkou rozhodčího řízení je otázka, kolik rozhodců by mělo spor projednat a rozhodnout. Spor může být rozhodnut jediným rozhodcem, na kterém se strany dohodnou, nebo třemi rozhodci, kdy každá ze stran jmenuje jednoho rozhodce a pak se dohodnou na předsedajícím rozhodci nebo předsedajícího rozhodce volí stranami jmenovaní rozhodci. Některé dokumenty stanoví výslovně, že jestliže se strany nedohodnou na počtu rozhodců, „musí být jmenováni tři rozhodci“⁴¹⁾. Je sice možné, aby rozhodců bylo i více⁴²⁾, ale více než tříčlenný rozhodčí senát by nebyl praktický a rozhodčí řízení by bylo nákladnější. Problém může nastat tehdy, vystupuje-li ve sporu více žalobců nebo žalovaných. Podle ustanovení § 21 odst. 3 Řádu Rozhodčího soudu při HK ČR a AK ČR je v takovém případě každá ze sporných stran povinna jmenovat bez ohledu na počet žalobců či žalovaných po jednom rozhodci⁴³⁾. Podle ustanovení čl. 14 odst. 3 Řádu Rozhodčího soudu při Bulharské obchodní a průmyslové komoře však žalobci nebo žalovaní se musí dohodnout pouze na jednom rozhodci, a jestliže tak neučiní, jmenuje rozhodce předseda Rozhodčího soudu⁴⁴⁾.

Stanovení počtu rozhodců je věcí stran a měl by jimi být dohodnut v rozhodčí smlouvě⁴⁵⁾. Nelze přehlédnout skutečnost, že vyšší počet rozhodců znamená i vyšší náklady (je třeba počítat s vyšším honorářem než u rozhodce jednoho). Nestačil by tedy jen jeden rozhodce? V některých případech asi ano, a to tehdy, šlo-li by o nepatrnou hodnotu předmětu sporu nebo při rozhodování sporu, kde vlastně není co právně řešit (např. při nezaplacení kupní ceny kupujícím, přičemž kupující svůj závazek písemně uznal). Ale v případě, že předmětem sporu je vyřešení složitějšího právního

41) Ustanovení čl. 5 Rozhodčích pravidel UNCITRAL nebo § 5 Rules of the Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce.

42) Srov. např. § 6 odst. 2 – „ak v spore majú rozhodnúť viaceri rozhodcovia, ich počet musí byť nepárny“ nebo § 7 odst. 1 ZRR – „konečný počet rozhodců musí být vždy lichý“.

43) Stejná úprava je např. v § 20 odst. 1 Rules of the International Commercial Arbitration Court at the Chamber of Commerce and Industry of the Russian Federation.

44) Stejná úprava je např. v čl. 18 odst. 1 Rules of Proceeding of the Court of Arbitration attached to the Hungarian Chamber of Commerce and Industry.

45) „If the parties have not previously agreed on the number of arbitrators (i.e. one or three), and if within thirty days after the receipt by the respondent of the notice of arbitration the parties have not agreed that shall be only one arbitrator, three arbitrators shall be appointed.“ Art. 6 Permanent Court of Arbitration – Optional Rules for Arbitrating Disputes between two Parties of which only one is a State.

problému nebo hodnota předmětu sporu dosahuje několika desítek milionů dolarů, by jmenování jediného rozhodce mohlo znamenat značné riziko ohledně jeho subjektivního rozhodnutí. Jmenování tříčlenného rozhodčího senátu toto riziko minimalizuje.

V řádech stálých rozhodčích soudů je otázka počtu rozhodců v případě, že není stranami dohodnut v rozhodčí smlouvě, řešena různě. Podle čl. 2 odst. 5 Smírčích a rozhodčích pravidel Mezinárodního rozhodčího soudu Mezinárodní obchodní komory jmenuje jediného rozhodce Mezinárodní rozhodčí soud, pokud není toho názoru, že význam sporu vyžaduje jmenování tří rozhodců.

Výše již bylo konstatováno, že rozhodčí smlouva je nejčastěji uzavírána v podobě rozhodčí doložky, to jest v době, kdy mezi stranami žádný spor neexistuje. Je tedy lepší dohodnout se v rozhodčí smlouvě, že případný spor bude projednán tříčlenným senátem. Změna rozhodčí smlouvy ohledně počtu rozhodců je vždy možná; vždy však bude záležet na přístupu stran v okamžiku, kdy nějaký spor vznikne, zda ještě v tomto okamžiku budou vůbec ochotny se na něčem dohodnout.

5. APLIKACE HMOTNÉHO A PROCESNÍHO PRÁVA ROZHODCI

V rozhodčím řízení jediný rozhodce nebo rozhodčí senát postupují podle procesních předpisů a projednávají spor rozhodují podle hmotněprávních předpisů. Nepochybně existují v tomto směru rozdíly mezi sporem čistě vnitrostátním (spor mezi subjekty pouze z jednoho státu) a sporem z mezinárodního obchodního styku (spor mezi subjekty z různých států).

Ohledně otázky aplikovaných procesních předpisů právní úprava rozhodčího řízení vychází ze zásady volného výběru postupu, jak mají rozhodci v rozhodčím řízení postupovat, stranami. Problém může nastat až v okamžiku, kdy k žádné dohodě mezi stranami nedojde. V případě rozhodčího řízení „čistě vnitrostátního“ budou postupovat podle procesních předpisů státu, na jehož území se rozhodčí řízení koná. Rozhodci mohou zásadně v řízení postupovat způsobem, který považují za vhodný⁴⁶⁾.

Také v případě mezinárodní obchodní arbitráže jsou strany oprávněny stanovit rozhodcům pravidla postupu, jinak je stanoví sami rozhodci. Z této zásady vychází i vzorový zákon o mezinárodní obchodní arbitráži z roku 1985⁴⁷⁾ a též většina zákonů o mezinárodní obchodní arbitráži⁴⁸⁾. Rozhodčí pravidla UNCITRAL tuto otázku vůbec neřeší, neboť ta jsou

⁴⁶⁾ Srov. např. § 19 odst. 2 ZRŘ nebo Part III Commercial Arbitration Act 1984 australského státu Victoria.

⁴⁷⁾ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration.

⁴⁸⁾ Srov. např. čl. 24 bulharského zákona o mezinárodní obchodní arbitráži z roku 1988 nebo čl. 19 odst. 2 ruského zákona o mezinárodní obchodní arbitráži z roku 1993.

aplikována právě na základě dohody stran o jejich použití. Ještě je třeba se zmínit o úpravě této otázky, obsažené v čl. IV odst. 4 písm. d) Evropské úmluvy o mezinárodní obchodní arbitráži, kdy předseda příslušné obchodní komory nebo Zvláštní výbor mohou určit pravidla řízení, jimiž se mají rozhodci řídit, a to buď přímým jejich stanovením nebo odkazem na řád některé stálé rozhodčí instituce, jestliže si rozhodci, při nedostatku dohody mezi stranami, taková pravidla nestanovili sami.

Tento výše zmíněný problém, jaké procesní předpisy aplikovat, se týká rozhodčího řízení ad hoc. Vzhledem k tomu, že rozhodčí řízení je oproti řízení před státními soudy méně formální, problém postupu rozhodců v řízení nečiní žádné zvláštní potíže.

Řády jednotlivých rozhodčích soudů na rozdíl od rozhodčího řízení ad hoc upravují postup rozhodců od podání žaloby až po vynesení rozhodčího nálezu. Rovněž tak stanovení výše poplatků, které se platí za rozhodčí řízení vedené u příslušného rozhodčího soudu.

Principy průběhu rozhodčího řízení jsou u všech rozhodčích soudů podle jejich řádu téměř shodné, rozhodčí řízení je zahajováno podáním žaloby, žalovaná strana podává žalobní odpověď, jmenují se rozhodci atd. Rozdíl může být v tom, zda rozhodčí řízení je založeno na ústním projednání sporu, nebo je spor projednáván bez ústního jednání, a to se koná pouze tehdy, požádá-li o to některá ze stran nebo rozhodci dospějí k závěru, že bez konání ústního jednání nemohou projednávaný spor rozhodnout.

Existují však rozhodčí soudy, u kterých může rozhodčí řízení přímo probíhat podle Rozhodčích pravidel UNCITRAL, pakliže se strany na tom dohodnou, jinak probíhá podle řádu rozhodčího soudu. Takováto dohoda stran je možná podle Rozhodčích pravidel Regionálního rozhodčího střediska v Kuala Lumpur⁴⁹⁾.

V takovémto případě je třeba znát úpravu obsaženou v Rozhodčích pravidlech UNCITRAL, neboť podle nich není rozhodčí řízení zahajováno podáním žaloby, ale oznámením druhé straně o zahájení rozhodčího řízení, teprve po ustavení rozhodčího senátu se podává žaloba, rozhodce je oprávněn jmenovat, pakliže není některou stranou jmenován, tzv. orgán pro jmenování rozhodce, který by měly strany předem určit atd.

V případě aplikace hmotněprávních předpisů asi nebude vznikat problém opět u sporu „čistě vnitrostátního“, kdy se bude používat příslušný právní předpis státu, jehož sporné strany budou mít státní příslušnost, bydliště nebo sídlo. Podstatně složitější to bude v případě sporu z mezinárodního styku, kdy již určité aplikované právo může hrát roli (podle jednoho práva může již být uplatněný nárok promlčen, podle jiného ještě ne).

Vzhledem k tomu, že v tomto případě jde o vztah z mezinárodního obchodního styku, mají strany v prvé řadě (neupravuje-li danou otázku pří-

⁴⁹⁾ Srov. Arbitration Rules of Regional Centre for Arbitration Kuala Lumpur.

mo nějaká mezinárodní smlouva⁵⁰⁾) možnost právo (tzv. rozhodné právo) si zvolit. Tuto možnost mají strany v rozhodčím řízení ad hoc i v rozhodčím řízení institucionálním. Možnost volby práva v těchto vztazích umožňuje i české právo⁵¹⁾.

Jestliže strany volbu rozhodného práva neprovedou, vzniká problém, jak se má rozhodné právo určit. Další postup při výběru práva je různý. Rozhodci mohou aplikovat kolizní normy státu, na jehož území se rozhodčí řízení koná, jako je tomu v případě české právní úpravy⁵²⁾, nebo aplikují právo, které je rozhodci určeno na základě kolizní normy, kterou považují za nejvhodnější pro řešení případ, jako je tomu např. podle bulharské právní úpravy⁵³⁾. Vzorový zákon UNCITRAL o mezinárodní obchodní arbitráži vychází v čl. 28 odst. 2 ze stejné zásady, jako bulharská právní úprava.

Stejně je tomu v rozhodčím řízení institucionálním, kde převládá úprava, která umožňuje rozhodcům určit rozhodné právo na základě kolizní normy, kterou považují za nejvhodnější (nejpřijatelnější)⁵⁴⁾. Případy, kdy rozhodčí soud aplikuje tuzemskou kolizní normu, tak jak je tomu podle § 37 odst. 2 ZŘŘ a § 8 odst. 1 Řádu Rozhodčího soudu při HK ČR a AK ČR nebo podle čl. 14 odst. 2 Řádu Rozhodčího soudu při Maďarské obchodní a průmyslové komoře, který výslovně odkazuje na maďarské mezinárodní právo soukromé⁵⁵⁾, představují spíše výjimku. Jestliže je rozhodcům poskytnuto právo vybrat kolizní normu a na základě ní určit rozhodné právo, bude záviset na vlastní subjektivní úvaze rozhodců, jakou kolizní normu budou považovat za nejvhodnější. Pro strany tím však vzniká značná nejistota, podle jakého práva se nakonec bude rozhodovat. Asi jinou kolizní normu vyberou rozhodci „odchovaní“ Oxfordem a jinou rozhodci, kteří vystudovali Právnickou fakultu v Brně.

Výběr kolizní normy rozhodci nelze považovat za tzv. hypotetickou volbu práva, což v praxi znamená, že za strany volí rozhodné právo třetí osoba (nejčastěji soudce, který rozhoduje), a to podle vlastního uvážení, jaké právo by si strany zvolily, pakliže by o volbě práva uvažovaly.

V každém případě však rozhodci musí aplikovat ustanovení smlouvy, z níž spor vznikl, a v mnoha případech též obchodní zvyklosti, které na daný případ lze aplikovat⁵⁶⁾.

⁵⁰⁾ Např. oblast mezinárodní kupní smlouvy upravuje Úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží z roku 1980 – č. 160/1991 Sb.

⁵¹⁾ Srov. § 9 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním.

⁵²⁾ Srov. § 37 odst. 2 ZŘŘ.

⁵³⁾ Srov. čl. 38 odst. 2 zákona o mezinárodní obchodní arbitráži.

⁵⁴⁾ Srov. např. čl. 14 odst. 3 ICC Rules of Conciliation and Arbitration nebo čl. 16 odst. 1 Rules of Arbitration and Conciliation (Vienna Rules).

⁵⁵⁾ „Failing stipulation by the parties, the arbitral tribunal shall apply the law which it considers to be applicable according to the rules of Hungarian private international law.“

⁵⁶⁾ Srov. např. čl. 4 odst. 2 Rules of the Arbitration Court of Mongolian Chamber of Commerce and Industry „While settling any case, the Arbitration Court shall equally abide by the contract, concluded between the parties and trade usages applicable to the particular transactions“.

Zvláštní ustanovení o aplikovaném právu lze najít v čl. 42 odst. 1 Úmluvy o řešení sporů z investic mezi státy a občany druhých států z roku 1965⁵⁷⁾, protože jde o zvláštní rozhodčí řízení. Spornými stranami zde nejsou soukromoprávní subjekty, jako je tomu v mezinárodní obchodní arbitráži, ale spornou stranou je na jedné straně suverénní stát, a na druhé straně „nesuverénní“ (z hlediska norem mezinárodního práva) fyzická nebo právnická osoba z jiného státu. Podle citovaného článku rozhodčí soud rozhodne spor v souladu s takovými právními pravidly, na nichž se strany dohodnou. Není-li takové dohody, použije soud právo smluvního státu, který je stranou ve sporu (včetně jeho kolizních norem), a takové předpisy mezinárodního práva, které mohou být použity.

Na rozdíl od soudního řízení je v rozhodčím řízení možné, aby rozhodci, pakliže je k tomu strany výslovně zmocní, rozhodovali spor podle zásad spravedlnosti (*ex aequo et bono*), což znamená, že rozhodci v takovém případě nerozhodují podle určitého hmotného práva, ale podle blíže nedefinovaných „zásad spravedlnosti“. České právo v § 25 odst. 3 ZRŘ rozhodování podle zásad spravedlnosti připouští, slovenský ZRK naopak nepřipouští.

Rovněž tak je tomu v řízení u některých rozhodčích soudů, kdy strany mohou výslovně zmocnit rozhodce, aby rozhodli podle zásad spravedlnosti⁵⁸⁾. V tomto případě nejsou rozhodci vázáni žádným právním předpisem, ale rozhodují podle vlastního uvážení, vlastně podle toho, co považují v projednávaném sporu za spravedlivé. Záleželo by tedy na vzdělání rozhodců, jejich zkušenostech, pocitech atd., což může znamenat, že za spravedlivé budou považovat něco zcela jiného než strany a mohou tak rozhodnout zcela jinak, než strany předpokládaly. Něco jiného bude považovat za spravedlivé věřitel, a něco jiného nepochybně dlužník. Zmocnění rozhodců stranami, aby rozhodli podle zásad spravedlnosti, znamená pro strany značnou nejistotu ohledně konečného rozhodnutí ve věci. V praxi, pokud je mi známo, strany možnosti pověřit rozhodce, aby rozhodli podle zásad spravedlnosti, vůbec nevyužívají.

ZÁVĚREM

V tomto příspěvku jsem se zaměřil pouze na některé teoretické i praktické otázky, které souvisejí s rozhodčím řízením jak ve vnitrostátním, tak i v mezinárodním obchodním styku. V úvahu by přicházelo řešení dalších otázek, jako např. státních zásahů do rozhodčího řízení, placení poplatků za rozhodčí řízení, vlastního průběhu rozhodčího řízení, zrušení roz-

⁵⁷⁾ Sděl. č. 420/1992 Sb.

⁵⁸⁾ Srov. např. čl. 14 odst. 3 Rules of Proceeding of the Court of Arbitration attached to the Hungarian Chamber of Commerce.

hodčího nálezu státním soudem, uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů, ale s ohledem na rozsah tohoto příspěvku jsem se zaměřil pouze na vybrané otázky.

Rozhodčí řízení nemůže nikdy být samospasitelné, je limitováno řadou faktorů⁵⁹⁾, např. věřiteli nemůže zcela zajistit resp. vymoci zaplacení jeho oprávněné pohledávky. Rozhodčí řízení může pouze urychlit proces od podání žaloby do doby vydání vykonatelného rozhodnutí a tak zajistit vykonatelnost rozhodčího nálezu i za hranicemi státu, ve kterém byl vydán. Rychlost rozhodčího řízení může být zkomplikována přístupem dlužníka k rozhodčímu řízení, neboť ten nemusí mít vždy zájem na brzkém rozhodnutí sporu a vydání jemu nepříznivého rozhodnutí.

Na rozhodčí řízení je potřebné pamatovat již při uzavírání závazkové smlouvy a do této smlouvy zařadit rozhodčí doložku, přičemž se orientovat spíše na známé a uznávané rozhodčí soudy. Je však třeba si uvědomit, že ani rozhodčí řízení není levnou záležitostí. V případě vzniku sporu musí být náležitá pozornost věnována výběru rozhodce, a to především s ohledem na skutečnost, že rozhodčí řízení je jednoinstanční, že nebude možno špatné rozhodnutí rozhodce napravit.

Při uzavírání vlastní závazkové smlouvy by se mělo pamatovat i na určení rozhodného práva, jímž se bude závazkový vztah mezi stranami řídit, aby nebylo nutné až po vzniku sporu se dohadovat na rozhodném právu nebo čekat na rozhodce, až určí kolizní normu a rozhodné právo tak vyberou.

GETTING DOWN TO SOME QUESTIONS ON THE ARBITRATION PROCEEDINGS

Summary

The author furnishes herewith the answers concerning selected package of questions to be important for the arbitration proceedings which could practically pose some problems either to the arbitrators or to the parties in settling commercial disputes and relations under carrying out the arbitration. Since the year 1995 there has been devoted a greater attention to the arbitration proceedings in the Czech Republic because the new Act No. 216/1994, Coll., relating to the Arbitration Proceedings and Enforcement of Arbitral Awards, was enacted which inter alia enables to carry out the arbitration proceedings even between the Czech subjects.

In the chapter 2nd the author enumerates the advantages of the arbitration proceedings as against the proceedings before the state courts (e.g. more rapid, less formal, lower cost, easier enforcement of the arbitral awards). He but surveys even the disadvantages which could be tied with the arbitration proceedings (e.g. height of arbitrator's fee in ad hoc arbitration).

The legal regulation of the arbitration proceedings is put under the comparison from viewpoint of Czech and Slovak models. The Czech legal regulation acknowledges larger applications

⁵⁹⁾ Srov. Sempasa, S.L.: Obstacles to International Commercial Arbitration in African Countries. *International and Comparative Law Quarterly* 2/1992, str. 387 a násl.

in the arbitration proceedings contrary to the Slovak one which admits to carry out disputes in the arbitration proceedings only between subjects of the enterprise and other participants of the commercial relations.

Next chapter deals with certain categorization of the arbitration, first of all the ad hoc arbitration and institutional arbitration. As the decisive supposition of every arbitration proceedings will be a valid arbitration agreement. The author concluded by saying that the institutional arbitration due to many reasons is deemed to be more advantageous than the ad hoc one.

The author fosters a sake to be important from view of the qualification of the arbitrator whose authority is to take up the subject case decided. The ad hoc arbitration does not require a special qualification for an arbitrator, so that he in principle must not be a graduate of the law school. This is why the parties could bear considerable risk in choosing an arbitrator while they should know that the arbitration proceedings is the final instance, so that if the arbitrator delivers a faulty sentence, then the served arbitral award is unappealable. The Slovaks have but special regulation upon the arbitrator's qualification. The disputes between Slovakian subjects can be settled only by an arbitrator who has the Slovak citizenship and moreover he should „enjoy a good reputation“.

The counteracting requirements are but laid upon the arbitrators in the institutional arbitration (e.g. experiences in commercial matters, in applying the law and in the economy) or they should be registered in the list of arbitrators being kept by some permanent arbitration courts.

In the arbitration proceedings there are applied the material and the procedural law. The parties are predominantly authorized to prescribe the arbitrators a mode under which they should proceed in carrying out the arbitration proceedings. If the parties fail to do so, then the arbitrators do proceed under their own mode. The proceedings before the arbitration institution is carried out ever under its procedural rules.

The last chapter deals with the question of the applicable law. The arbitrators apply the material law to be choosed by the parties. If the parties would not choose a law, then the arbitrators apply a law, determined on the base the rules of conflict of laws. In the arbitration proceedings it is possible that the arbitrators could settle a dispute under principles „ex aequo et bono“ provided they would be explicitly authorized by the parties to do that.

The arbitration proceedings could not be supposed as an automatically salvable mean in case that the debtor would possess no liquid assets either in inland or abroad. Nevertheless it is mostly advantageous, but here should ever be valid the cogent advice for the creditors to verify the debtor's situation before starting the arbitration proceedings, i.e., if the debtor possesses some assets at all in order to apply the enforcement of the arbitral award upon the successfully completed arbitration proceedings.